

Identifying the effective drivers of Recreation Identifying the effective drivers of Recreation of tourism in Ilam City

Ali Nasser Jamalvandi¹ | Hamid Saberi^{2*} | Hossein Soleimany³ | Ahmad Khadimolhoseiny⁴

1. Department of Geography and Urban Planning, Najafabad branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: naserjamalvandi@gmail.com

2. Corresponding Author, Department of Geography, Tourism Research Center, Najafabad branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: h_saberi@par.iaun.ac

3. Geography, Tourism Research Center, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: Hossein-soleimany.geo@yahoo.com

4. Geography, Tourism Research Center, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: a.khadimolhoseiny@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received September 20, 2023
Revised December 02, 2023
Accepted December 18, 2023
Published online 27 April 2024

Keywords:

*Future studies,
Recreation,
Urban Tourism,
Ilam City,
Delphi model.*

ABSTRACT

Urban recreation, as a comprehensive approach, includes all stakeholders and influential factors in tourism, the purpose of this research is to evaluate and identify the effective drivers of recreation on urban tourism in the city of Ilam with an approach in terms of practical purpose and terms of method. Descriptive-analytical research is based on library and field studies. To identify the conceptual indicators explaining the main drivers of urban recreation and tourism, a targeted Delphi method was used. The sample size is experts and specialists related to the research topic (30 people). The current research has analyzed the recreation and tourism components of Ilam City using the cross-effects analysis technique and the Micmac program. The path analysis test using the Smart PIS structural equation model was used to analyze the data. The findings from the prioritization results showed the effective dimensions in the recreation of tourism in Ilam City; The physical dimension(4.354) ranks first, the socio-cultural dimension(2.607) ranks second, the environmental dimension(2.545) and the economic dimension (2.464) rank next. Finally, according to the results related to the analysis of cross effects in identifying the effective drivers of recreation on the future of tourism in Ilam City, 6 key factors (social relations, performance, welfare facilities and services, infrastructures and facilities, economic and vitality) were identified; What comes out of this research shows the strong effect of recreation on the realization of successful tourism in this city. Considering the intermingling of components and indicators of the concept of urban recreation, its role in various aspects of urban tourism and its future in Ilam City is undeniable.

Cite this article: Jamalvandi, A. N.; Saberi, H.; Soleimany, H. & Khadimolhoseiny, A. (2024). Identifying the effective drivers of Recreation Identifying the effective drivers of Recreation of tourism in Ilam City. *Town and Country Planning*.16 (1), 51-68. Doi: [10.22059/jtcp.2023.365615.670407](https://doi.org/10.22059/jtcp.2023.365615.670407)

© Ali Nasser Jamalvandi, Hamid Saberi, Hossein Soleimany, Ahmad Khadimolhoseiny

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jtcp.2023.365615.670407>

شناسایی پیشران‌های مؤثر بر بازآفرینی محورهای گردشگری شهر ایلام

علی ناصر جمال‌وندی^۱ | حمید صابری^{۲*} | حسین سلیمانی^۳ | احمد خادم‌الحسینی^۴

۱. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: naserjamalvandi@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: h_saberi@par.iaun.ac
۳. گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: Hosein-soleimany_geo@yahoo.com
۴. گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: a.khadimalhoseiny@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸

کلیدواژه:

آینده‌پژوهی،

بازآفرینی،

شهر ایلام،

گردشگری شهری،

مدل دلفی.

بازآفرینی شهری، به عنوان یک رویکرد جامع، همه ذی‌نفعان و عوامل تأثیرگذار در بحث گردشگری را دربرمی‌گیرد. هدف از این پژوهش ارزیابی شناسایی پیشران‌های مؤثر بازآفرینی بر گردشگری شهری در سطح شهر ایلام با رویکردی از نظر هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی پژوهش توصیفی-تحلیلی متکی بر مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی است. جهت شناسایی شاخص‌های مفهومی تبیین‌کننده پیشران‌های اصلی بازآفرینی و گردشگری شهری از روش اسنادی و دلفی هدفمند استفاده شد. حجم نمونه کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع پژوهش ۳۰ نفر است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل آثار متقاطع و با استفاده از برنامه‌ی Micmac به تحلیل مؤلفه‌های بازآفرینی و گردشگری شهر ایلام پرداخته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل مسیر با استفاده از مدل معادلات ساختاری Smart PIS استفاده شد. یافته‌های حاصل از نتایج اولویت‌بندی ابعاد مؤثر در بازآفرینی محورهای گردشگری شهر ایلام نشان داد که بعد کالبدی (۴/۳۵۴) در رتبه اول اهمیت، بعد اجتماعی-فرهنگی (۲/۶۰۷) در رتبه دوم، و بعد زیست‌محیطی (۲/۵۴۵) و بعد اقتصادی (۲/۴۶۴) در رده‌های بعدی اهمیت قرار دارند. در نهایت با توجه به نتایج مرتبط با تحلیل آثر متقاطع در شناسایی پیشران‌های مؤثر بازآفرینی بر آینده محورهای هفت‌گانه گردشگری شهر ایلام ۶ عامل کلیدی (روابط اجتماعی، عملکرد، تسهیلات و خدمات رفاهی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصاد گردشگری، سرزندگی) شناسایی شد. آنچه از این تحقیق برمی‌آید نشان‌دهنده تأثیر قوی بازآفرینی بر تحقق گردشگری موفق در ۷ محور گردشگری این شهر است. و با توجه به درهم‌آمیزی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مفهوم بازآفرینی شهری نقش آن بر جوانب مختلف گردشگری شهری و آینده آن در شهر ایلام انکارناپذیر است.

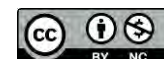
استناد: علی ناصر جمال‌وندی، حمید صابری، حسین سلیمانی، احمد خادم‌الحسینی (۱۴۰۳). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر بازآفرینی محورهای گردشگری شهر ایلام. *آمایش سرزمین*، ۱۶

(۱) ۶۸-۵۱

DOI: <http://doi.org/10.22059/jtcp.2023.365615.670407>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

© علی ناصر جمال‌وندی، حمید صابری، حسین سلیمانی، احمد خادم‌الحسینی

DOI: <http://doi.org/10.22059/jtcp.2023.365615.670407>

مقدمه و بیان مسئله

صنعت گردشگری به عنوان یکی از روبه‌رشدترین صنایع جهان (Chakraborty et al, 2020: 30) و یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال رهیافتی جهت توسعه پایدار (بهرامی و برومند، ۱۳۹۸: ۶۵) در قلمرو منطقه‌ای، ملی، و محلی به شمار می‌آید و برای کشورهای با درآمد پایین^۱ به عنوان یک عامل اقتصادی عمده راهکاری تأثیرگذار در برون‌رفت از مشکلات شهری است (Duxbury et al., 2020: 15). جهت ارتقای گردشگری شهری، بازآفرینی محیط‌های شهری باعث جلوگیری از رکود اقتصادی، محیطی، اجتماعی، و فرهنگی می‌شود (آخوندی، ۱۳۹۷: ۱۹). همچنین می‌توان اذعان داشت که بازآفرینی شهری به مفهوم بهبود و تقویت مناطق خاص شهری از طریق احیای مجدد چرخه اقتصادی، بهبود کیفیت زندگی جمعیت محلی، و جذب گردشگران فرصتی مهم در تعاملات شهری به‌ویژه در عرصه‌های فراملی است (عبود و همکاران، ۱۴۰۰: ۲). از مهم‌ترین اهداف بازآفرینی پایدار شهرها احیا و باززنده‌سازی میراث فرهنگی و گردشگری است، به نحوی که رونق گردشگری و توسعه اقتصاد گردشگری را به همراه داشته باشد (خدائی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۸-۱۹). در این شرایط ارزش‌های فرهنگی و ثروت‌های بومی و تاریخی حفظ می‌شود؛ و در عین حال کیفیت محیط برای شهروندان و گردشگران افزایش می‌یابد (زیاری و احسانی‌فرد، ۱۴۰۰: ۴۵۴). در چنین شرایطی فضاهای مستعد شهری در جهت رونق گردشگری شهری فرصت‌های زیادی را با هدف رشد و توسعه اقتصاد شهر به وجود خواهند آورد (Cerveny, 2022: 2). از جمله این فرصت‌ها می‌توان به ایجاد اشتغال و ارزش افزوده زمین و املاک در بافت‌های قدیمی، ارتقا و تنوع فعالیت‌های اقتصادی، رشد کارگاه‌های کوچک تولیدی و صنایع دستی، و ... اشاره داشت (جاهد و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۴۱). علاوه بر این ساکنان محلی به واسطه این امر به مجموعه وسیعی از فعالیت‌های خدماتی دسترسی پیدا می‌کنند (ارزمانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۱). و این فرصت به افزایش کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان بومی منجر می‌شود (محمدعلی‌زاده و صابری، ۱۴۰۲: ۲).

بازآفرینی شهری رویکردی نوظهور است که از اواخر دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ میلادی به عنوان یکی از راهبردهای قابل اهمیت در کشورهای توسعه‌یافته برای حل مشکلات و مسائل بافت‌های ناکارآمد شهرها مورد توجه قرار گرفت (مرادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴). رویکرد بازآفرینی در قالب برنامه‌های مستمر، کوتاه‌مدت، و بلندمدت در گردشگری و با نگاه به گذشته و بدون پاک‌سازی هویت‌های تاریخی شهرها در جهت خلق هویتی تکامل‌یافته متناسب با شرایط کنونی زندگی شهروندان در تلاش است بهبود شرایط مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، و کالبدی شهرها را برای افزایش جذابیت محیطی و تعداد گردشگران فراهم آورد (Wu et al., 2020: 1). بازآفرینی رویکردی نوین در جهت احیا کردن، احیا شدن، جان دوباره بخشیدن، و از نو رشد کردن است (Balletto et al., 2022: 1). در سال‌های اخیر، سیاست‌های تأثیرگذار بر برنامه‌ریزی شهری، نیاز به بازآفرینی مناطق بی‌رونق شهری، و حرکت به سمت فعالیت‌های گردشگری خلاق در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، و ... را در جهت پیشرفت همه‌جانبه شهرها و دستیابی به توسعه پایدار مد نظر قرار داده است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۸). از این رو توجه به جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در برنامه‌ریزی آینده شهرها از اهمیتی اساسی برخوردار است (بذرافشان و بامری، ۱۳۹۷: ۱۶۸).

شهر ایلام با قرار گرفتن در دامنه غربی رشته‌کوه‌های زاگرس از طبیعت و آب‌وهوایی متنوع و زیبا و ظرفیت‌های طبیعی بسیاری همچون ارتفاعات زیبای مانشت و تنگه ارغوان و مله پنجاب... برخوردار است. وجود بیش از ۴۰۰ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق موقعیت شهر ایلام را به عنوان معبری برای زائرین داخلی عتبات (۱۶۰۰۴۵۳ نفر در سال ۲۱۴۰۲) و اردوهای راهیان نور (۲۵۷۵۳ نفر در سال ۳۱۴۰۲) در محورهای گردشگری عتبات عالیات و محور گردشگری جنگی دارای اهمیت می‌سازد. شهر ایلام با داشتن قدمت تاریخی با آثار تاریخی و فرهنگی ثبت‌شده و ثبت‌نشده، همچون کاخ فلاحتی و قلعه والی، سنگ‌نوشته‌های مختلف، و همچنین وجود سرمایه‌های انسانی با تحصیلات عالی از لحاظ ظرفیت‌های پزشکی و درمانی به

1. low- income countries

۲. منبع: اداره گذرنامه نیروی انتظامی ایلام، ۱۴۰۲.

۳. منبع: سپاه پاسداران استان ایلام، ۱۴۰۲.

عنوان مقصد گردشگران عراقی می‌تواند زمینه‌ساز بسترهای مهم و قابل توجه توسعه گردشگری در این شهر و بازآفرینی آن باشد که با در نظر گرفتن قابلیت‌های گردشگری ایلام از لحاظ فرهنگ و سنت‌های بومی، صنایع دستی، غذاهای محلی، تنوع قومی و قبیله‌ای، زندگی ایلی و عشیره‌ای، همراه با آداب و سنن محلی، با هدف بازآفرینی مبتنی بر گردشگری می‌تواند بهبود وضعیت کالبدی، زیست‌محیطی، اقتصادی، و اجتماعی شهر ایلام را به همراه داشته باشد و مانع از مهاجرت جوانان به کلان‌شهرها جهت اشتغال شود. در این پژوهش سعی شد با بررسی و واکاوی وضع موجود گردشگری بنا به ظرفیت‌های شهر ایلام به بازآفرینی مبتنی بر هفت محور گردشگری (محور گردشگری عتبات عالیات، محور گردشگری طبیعی، محور گردشگری تاریخی، محور گردشگری جنگ و دفاع مقدس، محور گردشگری ماجراجویانه، محور گردشگری صنعتی، و محور گردشگری فرهنگی) در شهر ایلام و در ابعاد مختلف با رویکرد آینده‌پژوهی پرداخته شود. هدف از این پژوهش شناسایی و بررسی روندهای بازآفرینی مؤثر بر توسعه ۷ محور گردشگری شهر ایلام به کمک روش دلفی و آینده‌پژوهی^۱ است. بنابراین مقاله حاضر به دنبال حل این مسئله است که با دیدگاه آینده‌نگر روندهای مؤثر بر بازآفرینی ۷ محور گردشگری شهری ایلام و عوامل کلیدی این فرایند را روشن کند. دغدغه اصلی در این مقاله آن بود که عوامل بومی تأثیرگذار در بازآفرینی گردشگر محور شهر ایلام کدام‌اند؟ کدام ابعاد و شاخص‌ها باید در اولویت برنامه‌ریزی جهت بهبود وضعیت هفت محور گردشگری شهر ایلام قرار بگیرند؟ و عوامل کلیدی تأثیرگذار در آینده بازآفرینی ۷ محور گردشگری شهر ایلام از طریق مدل‌های آینده‌پژوهی کدام‌اند؟

پیشینه پژوهش

اگرچه توجه به مقوله بازآفرینی و گردشگری شهری در ارتقای جوامع شهری امری مهم محسوب می‌شود، مطالعات موجود در ارتباط با بازآفرینی محورهای گردشگری شهرها اندک است. بازآفرینی مفهومی جدید است که بیشتر در برابر مسائل و مشکلات حاضر در شهرها استفاده می‌شود. بر این اساس در زمینه موضوع پژوهش مطالعاتی در سطح داخلی و خارجی انجام شده است که به طور خلاصه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

در سال ۲۰۱۴ مقاله «گردشگری، مکان و بی‌مکانی در تجربه پدیدارشناسی مراکز خرید در سئول» توسط شیم^۲ و سانتوس با هدف بررسی تجربیات زیسته گردشگران و پیامدهای گردشگری برای درک مظاهر معاصر مکان و بی‌مکان انجام شد. نتایج این پژوهش نشان داد، مفاهیم معاصر بی‌مکانی، در راستای هم‌زیستی با مکان تجربه شونده، تأکیدی مجدد بر فضا به عنوان عاملی بسیار مهم در شکل‌گیری برداشت‌ها و تجربیات انسانی است.

مقاله «بازسازی فضاهای گردشگری یک سایت میراث جهانی بر اساس نظریه شبکه بازیگر» در سال ۲۰۲۰ به وسیله وانگ^۳ و شیائو صورت پذیرفت. هدف از این مقاله بررسی مکانیسم‌های بازسازی «شیپینگ کارست» در جنوب چین جهت تبدیل به سایت میراث جهانی و مقصد گردشگری بود. نتایج حاکی از آن است در طول فرایند بازسازی فضایی شیپینگ کارست بازیگران انسانی مانند دولت، مردم شهرستان شیپینگ، ساکنان جامعه، کمیته میراث جهانی و مرکز میراث جهانی، هیئت کارشناسی، شرکت‌های خارجی، گردشگران و بازیگران غیرانسانی مانند مناظر طبیعی زمین، مسکن، زیرساخت‌های گردشگری، و سرمایه‌ها بر اساس منافع خودشان هدایت شدند تا از طریق OPP به شبکه بازیگر متصل شوند. در سال ۲۰۲۳ کوالجیک آنیلو^۴ در مقاله خود با عنوان «بازاندیشی تحول شهری مبتنی بر گردشگری و تأثیر گردشگری اجتماعی: سناریویی از یک شهر CEE» با هدف ارائه رویکردی ترکیبی شامل مصاحبه و تجزیه و تحلیل اسناد و داده‌های موضوعی (بازار املاک و مستغلات) در کراکوف (لهستان) جهت تبیین نقش بازسازی‌های پس از جنگ جهانی در ارتقای گردشگری شهری به انجام دادن این پژوهش پرداخت. نتایج نشان‌دهنده ارتباط کاهش جمعیت و تغییرات اجتماعی در محله‌های گردشگر محور شهر کراکوف بود.

در سال ۱۳۹۸ مقاله «تحلیلی بر بازآفرینی اقتصادی شهر با رویکرد گردشگری گاسترونومی (مطالعه موردی: رویداد جشنواره آش شهر زنجان)» به وسیله حیدری و همکاران نوشته شد. هدف از این مقاله بررسی پیوند فضای بازآفرینی اقتصادی شهر

1. Micmac
2. Shim
3. Wang
4. Joanna Kowalczyk

زنجان با گردشگری گاسترونومی در چارچوب رویداد جشنواره آش شهر زنجان بود. نتایج نشان داد مؤلفه اقتصادی در قالب جریان‌های اعتباری، منابع مالی، و بازار بیشترین نقش را در بازآفرینی مکان‌ها با رویکرد گردشگری دارند و این شهر با فراهم کردن زیرساخت‌ها، استارت‌آپ‌ها، و کسب‌وکارهای نوین در این فضا رشد و توسعه پیدا خواهد کرد.

«تحلیل عوامل مؤثر بر بازآفرینی بافت‌های تاریخی از منظر توسعه گردشگری» در سال ۱۴۰۰ به وسیله شیخی‌نصب و همکارانش انجام شد. هدف از این مقاله شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر بازآفرینی بافت‌های تاریخی از منظر توسعه گردشگری بود. نتایج نشان داد بعد اجتماعی با امتیاز نهایی ۰/۶۱۵ اثر گذارترین مؤلفه فرهنگی بافت فرسوده می‌باشد.

در سال ۱۴۰۲ مقاله‌ای با عنوان «شناسایی عوامل پیشران‌ها در بازآفرینی و توسعه گردشگری محله تجریش» به وسیله شمعی و همکارانش انجام شد. هدف از این مقاله بررسی مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار طرح‌های بازآفرینی بر توسعه گردشگری شهری محله تجریش بود. نتایج نشان داد متغیرهایی همچون مدیریت محله، ایجاد مرکز خرید، ایجاد قطب فرهنگی و تفریحی در شمال تهران، شکوفاسازی اکوتوریسم مناطق اطراف محدوده محله تجریش همچون دربند و درکه و... توسعه موزه سینمای ایران، و... از آنجا که در ناحیه استراتژیک قرار گرفته‌اند نقش بسزا و تعیین‌کننده و راهبردی در توسعه گردشگری محله تجریش دارند و متغیرهای کلیدی محسوب می‌شوند.

در این زمینه مرور پیشینه پژوهش بیانگر غلبه انگیزه‌های اقتصادی بر دیگر ابعاد بازآفرینی است. گردشگری شهری به عنوان بستری برای افزایش کارکردهای اقتصادی و اجتماعی موجب ایجاد انگیزه مشارکت در فرایند بازآفرینی شهری و همچنین سبب ایجاد تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در خصوص گردشگری و امور مربوط به آن می‌شود. پژوهش حاضر از نظر موضعی با بررسی شهر ایلام با پژوهش‌های دیگر دارای تفاوت است. در این پژوهش سعی شد با به‌کارگیری مدل‌ها و روش‌های آماری متفاوت از تحقیق‌های دیگر همچون آینده‌پژوهی و تحلیل آثار متقاطع، معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS و بررسی دیدگاه‌های متخصصان امر، و... به ارائه تحقیقی متفاوت با دیگر پژوهش‌ها پرداخته شود.

مبانی نظری پژوهش

بازآفرینی در لغت معادل واژه Regeneration و از ریشه فعل Regenerate است. در مطالعات شهری به معنای احیا کردن، معاصرسازی، احیا شدن، و تجدید حیات در نظر گرفته می‌شود (منصوری، ۱۳۹۸: ۶۳). طرح رویکرد بازآفرینی شهری با پشتیبانی نظریه‌پردازان انتقادی و جامعه‌گرایان مشهوری همچون جیکوبز آغاز شد. این رویکرد بعدها با تقویت دیدگاه تعاملی به عنوان یکی از ارکان به‌سازی و نوسازی شهری اعتبار بیشتری کسب کرد (Lovering, 2007: 343). به لحاظ تاریخی این پارادایم به دنبال توسعه اقتصادی و وجود جریان‌های پسانوسازی در رویکرد پست‌مدرنیسم و در پی نقد سوءبرداشت‌ها از تاریخ، فرهنگ، و عوامل اجتماعی مورد توجه قرار گرفت (Izadi et al., 2020: 164). بررسی سیر تحول رویکرد بازآفرینی شهری به‌ویژه از قرن ۱۹ تا امروز نشان می‌دهد، در هر دوره شرایط زمانی خاصی بر رویکرد و نوع مداخله در بافت‌های شهری غلبه داشته است (Kim et al., 2020: 1). بدین ترتیب رویکردهای به‌سازی و مرمت شهرها در سیر تحولات خود از بازسازی، نوسازی، و توسعه مجدد به رویکرد بازآفرینی شهری و نوزایی تکامل پیدا کردند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۵).

تا کنون در ارتباط با برنامه‌ریزی و بازآفرینی جهت توسعه گردشگری رویکردهای مختلفی همچون رویکرد بازسازی دهه ۱۹۵۰، رویکرد باززنده‌سازی دهه ۱۹۶۰، رویکرد نوسازی دهه ۱۹۷۰، رویکرد تجدید حیات دهه ۱۹۸۰، رویکرد بازآفرینی دهه ۱۹۹۰، و رویکرد نوزایی شهری دهه ۲۰۰۰ مطرح و اجرا شده است. تا دهه ۱۹۸۰ بیشتر این رویکردها بر جنبه کالبدی بافت‌های شهری در جهت رونق گردشگری تأکید داشتند و جنبه‌های دیگر اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، و... نادیده شمرده می‌شد. اما از دهه ۱۹۸۰ و به‌خصوص در دهه ۱۹۹۰ رویکرد بازآفرینی با در نظر گرفتن ابعاد مختلف اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی، زیست‌محیطی، و... در برنامه‌ریزی‌های توسعه شهرها و گردشگری مورد توجه قرار گرفت (مالکی و شبانی شهرضا، ۱۳۹۹: ۸۰).

طرح‌های بازآفرینی به بهبود زیرساخت‌ها در فضاهای شهری می‌پردازند. این طرح‌ها همچنین می‌توانند جهت ایجاد فضاهای گردشگری، زیرساخت‌هایی نظیر خطوط جدید حمل‌ونقل، و زیرساخت‌های هوشمند در شهرهای گردشگرمحور و در غالب طرح‌ها و برنامه‌های شهری مطرح شوند (Liu et al., 2020: 873-875). این ارتباط دوسویه به وسیله گردشگری شهری و بارزهای

مرتبط با آن می‌تواند با ترمیم و ارتقای کیفیت زندگی شهری از طریق بهبود و توسعه ویژگی‌های منحصربه‌فرد یک مکان و مردم آن به بازآفرینی آن با هدف توسعه پایدار شهرها کمک کند (موحد و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۱). بازآفرینی شهری به عنوان یک رویکرد مداخله‌گر با نگاه به گذشته و بدون پاک‌سازی (حذف) هویت‌های تاریخی دوره‌های مختلف به خلق هویتی جدید و متناسب با شرایط زندگی مردمان حاضر می‌پردازد (Balamanidis et al., 2021: 242). بازآفرینی شهری و شناخت و واکاوی متغیرهای آن می‌تواند به نوبه خود باعث توسعه گردشگری شهری شود (شماعی و همکاران، ۱۴۰۲: ۶۱). ازین رو باید اذعان داشت در صورت رشد و توسعه گردشگری در یک شهر اقتصاد آن شهر نیز رونق خواهد یافت و سبب بهبود کیفیت زندگی ساکنان می‌شود (کاووسی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱). جاذبه‌های گردشگری به عنوان یک قدرت و عامل کشش برای جذب گردشگران (Amaro García, 2021: 1) به مثابه راهی برای حفظ فرهنگ و در عین حال تقویت اقتصاد محلی می‌توانند به وسیله بازآفرینی مناسب و برنامه‌ریزی شده در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای، ملی، و فراملی مطرح شوند. ایجاد اشتغال، آرزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی، به‌سازی محیط، کمک به به‌سازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه نواحی دارای جاذبه‌های گردشگری، جلوگیری از برون‌کوچی جمعیت، و مانند آن از جمله مزایای بازآفرینی گردشگرمحور است (Nam et al., 2022: 1).

محدوده مورد مطالعه

شهر ایلام مرکز استان ایلام است و در نیمه غربی کشور در همسایگی مرز عراق قرار گرفته است. وسعت شهر با محدوده تعریف شده طرح جامع حدود ۱۸۰۰ هکتار است. ایلام در سال ۱۳۱۵ به شهر تبدیل شد. بر اساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ دارای ۱۹۴۰۳۰ نفر جمعیت بود (آمارنامه، ۱۳۹۵). شهر ایلام از نظر گردشگری شهری با ظرفیت‌های بالا در بخش‌های مختلف است؛ همچون میراث فرهنگی و تاریخی (همچون: کاخ فلاحتی و قلعه والی)، آثار طبیعی و اکوتوریسم (پارک جنگلی چغاسبز، منطقه محافظت شده مانشت، و غیره)، آثار فرهنگی و زیارتی (آتشکده موشکان، امامزاده پیرحسین، علی‌صالح، و غیره)، ویژگی‌های مرزی بین‌المللی و ژئوپلیتیکی (راهپیمایی اربعین، راهیان نور، و فاصله نزدیک با مرز کشور عراق)، ویژگی‌های مردم‌شناختی (وجود اقوام مختلف همچون کرد، لک، لر، ملکشاهی، خزلی، آبدانانی، ایلامی، بدره‌ای، عرب، تنوع زبانی، و غیره)، صنعت و معدن (صنایع نفت و گاز و معادن مختلف)، آب‌وهوای مناسب، صنایع دستی (گلیم نقش‌برجسته، چاقو ملکشاهی، و...) و... نیز توانایی بالایی در رشد و توسعه گردشگری و جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی در این خصوص را دارد. شهر ایلام از نظر زیرساخت‌ها و خدمات شهری و اقتصادی، کمبود اعتبارات مالی، افزایش آسیب‌های اجتماعی ناشی از بی‌کاری و اعتیاد و... دچار مشکلات بسیار در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، و زیست‌محیطی است. بنابراین به منظور ارتقای معیشت و دسترسی به خدمات متنوع ساکنان محلی توسعه گردشگری این شهر بهبود خواهد یافت.

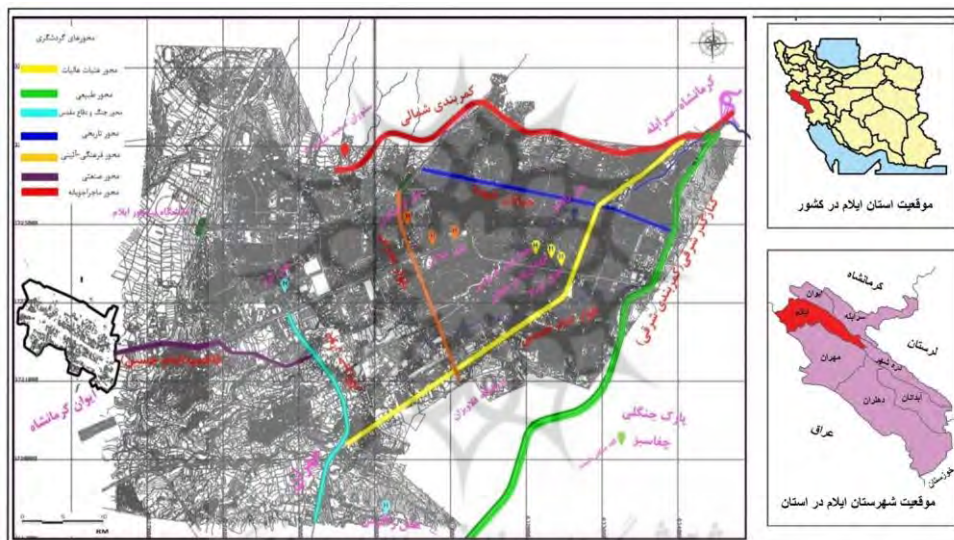
با توجه به موارد بیان شده و ظرفیت‌های شهر ایلام در خصوص انواع گردشگری در پژوهش حاضر ۷ محور گردشگری شامل محور گردشگری عتبات عالیات، محور گردشگری طبیعی، محور گردشگری تاریخی، محور گردشگری جنگ و دفاع مقدس، محور گردشگری ماجراجویانه، محور گردشگری صنعتی، و محور گردشگری فرهنگی به وسیله مشاهدات میدانی و مصاحبه با متخصصان امر و صاحب‌نظران و پرس‌وجو از افراد بومی و محلی شهر ایلام تعریف شد. همچنین در شکل ۱ موقعیت این محورها به صورت شماتیک و نقشه در شهر ایلام مشخص‌اند.

روش و ابزار تحقیق

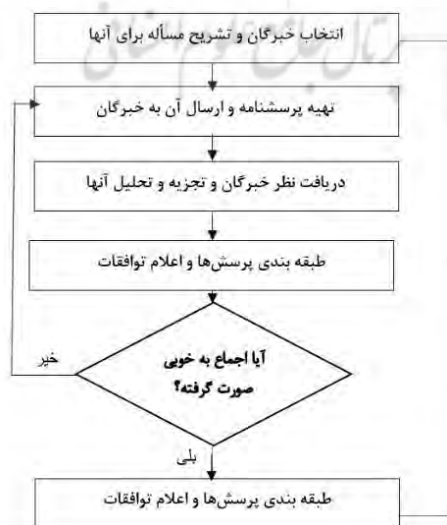
این پژوهش از نظر ماهیت هدف کاربردی و از لحاظ روش تحقیق توصیفی-تحلیلی مبتنی بر مطالعات میدانی است. جمع‌آوری اطلاعات بر اساس تلفیق روش‌های اسنادی و مطالعات میدانی انجام گرفته است. منبع و مبنای اصلی داده‌ها، تجزیه و تحلیل نظرات کارشناسان و متخصصان است. جامعه آماری در این پژوهش ۱۰۰ نفر از متخصصان و کارشناسان مرتبط با موضوع‌اند که به صورت هدفمند ۳۰ نفر از کارشناسان و متخصصان گردشگری و سازمان‌های وابسته و متخصصان دانشگاهی در زمینه‌های گردشگری و بازآفرینی شهری در شهر ایلام به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در این پژوهش ابتدا با دیدی سیستماتیک و

ساختاری به مرور پیشینه نظری در حوزه بازآفرینی و گردشگری شهری پرداخته شد. سپس بر پایه مبانی نظری حاصل شده و با استفاده از روش دلفی شاخص‌ها و متغیرهای تأثیرگذار در بازآفرینی شهری در قالب ۱۶ مؤلفه در ابعاد چهارگانه (اجتماعی- فرهنگی، کالبدی، اقتصادی، و زیست‌محیطی) و ۸ مؤلفه (ایمنی و امنیت، تسهیلات و خدمات رفاهی، جذابیت، دسترسی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصادی، سرزندگی، و زیست‌محیطی) مربوط به گردشگری شهری استخراج شد (جدول ۱). با توجه به اینکه کاربرد آینده‌نگری و پیش‌بینی در تکنیک دلفی نسبت به سایر کاربردهای آن (تصمیم‌گیری و افزایش اثربخشی آن، قضاوت، تسهیل حل مسئله، تعیین سیاست‌ها، جمع‌آوری گروهی اطلاعات، تعیین اولویت، هدف‌گذاری و نیازسنجی، و...) مقدم است، در پژوهش حاضر جهت گردآوری اطلاعات در طی راندهای متوالی و در نهایت اجماع گروهی متخصصان استفاده شد. بنابراین، دیدگاه خبرگان توسط یک هماهنگ‌کننده (پژوهشگر اصلی) گردآوری شد و بعد خلاصه نتایج توسط هماهنگ‌کننده در اختیار دیگر اعضا قرار گرفت. سپس افراد بر اساس خلاصه نتایج مرحله قبل مجدداً دیدگاه خود را تعدیل و مطرح کردند. در نهایت پس از رسیدن به یک اجماع کلی نتایج در قالب یک گزارش آماری مطرح شد و برای تصمیم‌گیری به کار رفت. در عمل پژوهش حاضر با استفاده از پرسشنامه دلفی و در قالب دوره‌های متوالی به اتفاق نظر میان گروه نمونه (۳۰ نفر از متخصصان امر) دست یافت. مراحل دلفی در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه و جانیابی محورهای گردشگری شهر ایلام

شکل ۲. مراحل تکنیک دلفی

از نرم افزار Micmac جهت تجزیه و تحلیل نتایج مربوط به آینده پژوهی نظرات کارشناسان استفاده شد؛ به این صورت که پس از انتخاب خبرگان و تشریح مسئله برای آن‌ها به تهیه پرسشنامه و ارسال آن به خبرگان اقدام شد. سپس با دریافت نظر خبرگان به تجزیه و تحلیل آن‌ها و طبقه‌بندی پرسش‌ها و اعلام توافقات پرداخته شد و در نهایت با تهیه ماتریسی ۲۴ در ۲۴ به کمک نرم‌افزار آینده‌پژوهی Micmac به بررسی سناریوها و نیروهای پیشران مؤثر بر گردشگری شهری ایلام پرداخته شد (جدول ۱). در مرحله دوم با استفاده از تکنیک تأثیرات متقابل (روش تحلیل ساختاری) شاخص‌ها و مؤلفه‌های تأثیرگذار در پژوهش حاضر امتیازدهی و در محیط نرم‌افزار MICMAC مورد تحلیل قرار گرفت و در نهایت عوامل پیشران و کلیدی گردشگری شهری و بازآفرینی با توجه به امتیاز تأثیرگذاری و تأثیرپذیر مستقیم انتخاب شد. همچنین در قسمت دوم این پژوهش برای تحلیل مسیر از مدل معادلات ساختاری Smart PIS استفاده شد.

جدول ۱. ابعاد، شاخص‌ها، و گویه‌های مرتبط با بازآفرینی و گردشگری شهری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

مؤلفه	شاخص	شناسه	آلفای کرونباخ	مستندسازی شاخص‌ها	مؤلفه	شاخص	شناسه	آلفای کرونباخ	مستندسازی شاخص‌ها
آینده‌پژوهی	مشارکت	Var1	۰/۹۱	اقتصادی	بهره‌وری و ایجاد فرصت‌های شغلی	Var12	۰/۶۷	Harvey, 1998 پاکزاد، ۱۳۹۳؛ اسعدی و همکاران، 1399 Uysal, 2015; Khan et al., 2017; Evans, 2005; Sudipta et al., 2010 مؤمنی، 1389	
	روابط اجتماعی	Var2	۰/۸۸		شکوفایی اقتصادی	Var13	۰/۸۴		
	هویت و حس مکان	Var3	۰/۹۳		تنوع فعالیت‌های تجاری	Var14	۰/۷۱		
					بهداشت و سلامت محیط	Var15	۰/۷۳		
آینده‌پژوهی	آسایش و راحتی	Var4	۰/۹۱	زیست محیطی	کاهش آلاینده‌های	Var16	۰/۶۹	حجازی و جوادی، ۱۳۹۹؛ موسوی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مخدوم، ۱۳۸۵؛ عابدینی و همکاران، ۱۳۹۹؛ فیروزی و همکاران، ۱۳۹۲؛ ابراهیمی فینی، ۱۳۸۷؛ فتاحی و فتح‌زاده، 1391 Shrestha et al., 2007	
کلیدی-فیزیکی	خوانایی	Var5	۰/۸۸	گردشگری شهری	ایمنی و امنیت	Var17	۰/۷۸	Lu & Li Stepchenkova, 2012; Li et al., 2013; Jacint & Jose, 2013; Yang et al., 2017; Ren et al., 2016 دانش‌پور، ۱۳۹۵؛ محمدی‌یگانه و همکاران، ۱۳۹۲؛ و...	
	کیفیت مکان	Var6	۰/۷۹		تسهیلات و خدمات رفاهی	Var18	۰/۸۵		
	عملکرد	Var7	۰/۸۴		جذابیت	Var19	۰/۸۲		
	جذابیت	Var8	۰/۹۲		دسترسی	Var20	۰/۷۴		
	سرزندگی	Var9	۰/۸۹		زیرساخت‌ها و تأسیسات	Var21	۰/۶۵		
	دسترسی	Var10	۰/۸۷		اقتصادی	Var22	۰/۸۲		
					سرزندگی	Var23	۰/۷۴		
	تنوع	Var11	۰/۸۷		زیست محیطی	Var24	۰/۶۹		

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر ۳۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران از بین استادان دانشگاه، مدیران شهری، پژوهشگران دخیل در امر گردشگری و مدیریت شهری از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند. مشخصات عمومی جامعه نمونه اول شامل سطح تحصیلات (۶۶/۷٪ کارشناسی ارشد و ۳۳/۳٪ دکتری)، رشته تحصیلی (۲۳/۳٪ رشته جغرافیا (برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی روستایی، اقلیم، و...))، ۲۶/۷٪ شهرسازی- معماری و عمران، ۲۳/۳٪ برنامه‌ریزی شهری و مدیریت شهری، ۲۶/۷٪ گردشگری و مدیریت جهانگردی)، سازمان محل اشتغال (۳۰/۱٪ دانشگاه، ۱۶/۷٪ شهرداری، ۱۳/۳٪ راه و مسکن و شهرسازی، ۲۳/۳٪ سازمان گردشگری، ۱۶/۷٪ مشاغل خصوصی مرتبط با گردشگری)، سمت سازمانی (پست‌های مدیریتی ۱۰/۳٪، معاونت ۲۰/۱٪، کارشناس و کارمند ۴۳/۳٪، هیئت علمی ۲۶/۷٪)، سابقه کاری (۱۰/۱٪ کمتر از ۱۰ سال، ۲۶/۷٪ بین ۱۰ تا ۲۰ سال، ۶۳/۳٪ بیش از ۲۰ سال) است.

یافته‌های پژوهش

تحلیل آثار متقاطع از طریق آینده‌پژوهی

بر اساس روش دلفی که اشاره شد ۲۴ متغیر در پنج بعد به عنوان عوامل مؤثر بر وضعیت بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام شناسایی شده‌اند و سپس روش تحلیل ساختاری توسط نرم‌افزار میک‌مک جهت استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار بر وضعیت آینده گردشگری در محیط مورد مطالعه به کار گرفته شد. بر اساس تعداد متغیرها ابعاد ماتریس ۲۴*۲۴ است. با قرار دادن این عوامل در یک ماتریس ۲۴ در ۲۴ تأثیر هر یک از این عوامل بر یک‌دیگر توسط وزن‌دهی به عوامل (از ۰ تا ۳) مشخص شد. همه عوامل دخیل در بازآفرینی و گردشگری شهری همچون سیستمی با عناصر درهم‌تنیده و به صورت یک ساختار در نظر گرفته می‌شود و ارتباطات این عوامل با هم مورد سنجش قرار می‌گیرد تا عوامل برتر که تأثیرگذاری بیشتری دارند استخراج شوند. تعداد تکرار محاسبه آثار متقاطع در ماتریس مورد نظر برابر ۲ مرتبه صورت گرفته است. لازم به توضیح است تکرار ۲ مرتبه‌ای پیشنهاد پایه نرم‌افزار میک‌مک برای رسیدن به پایداری این ماتریس بوده است. بر اساس جدول ۲ درجه پرتشدگی ماتریس ۹۰/۲۷ درصد است که پراکندگی متغیرهای مؤثر بر بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام را نشان می‌دهد و حاکی از تأثیر زیاد عوامل انتخاب‌شده بر هم است. در کل از تعداد ۵۲۰ رابطه قابل ارزیابی در ماتریس یادشده تعداد ۵۶ رابطه عدد صفر (به معنای اینکه این تعداد عوامل بر هم تأثیر نگذاشته‌اند یا از یک‌دیگر تأثیری نپذیرفته‌اند)، ۲۷۴ رابطه عدد ۱ (روابط با تأثیر کم)، ۱۵۱ رابطه عدد ۲ (روابط با تأثیر روابط نسبتاً قوی)، و ۸۳ رابطه عدد ۳ (به معنی روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد) و ۱۳ رابطه دارای ارتباط بالقوه یا P بودند. همچنین ماتریس مورد نظر با ۲ بار چرخش داده‌ها مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد دارد که روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن را نشان می‌دهد.

با توجه به پراکندگی بیشتر متغیرها در فاصله دور از محور قطری نمودار (به جز چند عامل که نشان‌دهنده تأثیرگذاری پایین در سیستم هستند) و به شکل L می‌توان اذعان داشت وضعیت صفحه پراکندگی متغیرها یا پیشران‌های تأثیرگذار بر بازآفرینی گردشگری شهری ایلام نشان‌دهنده «وضعیت نسبتاً پایدار سیستم» است. دیگر متغیرها از وضعیت تقریباً مشابهی برخوردارند که فقط از لحاظ شدت و ضعف با یک‌دیگر تفاوت دارند.

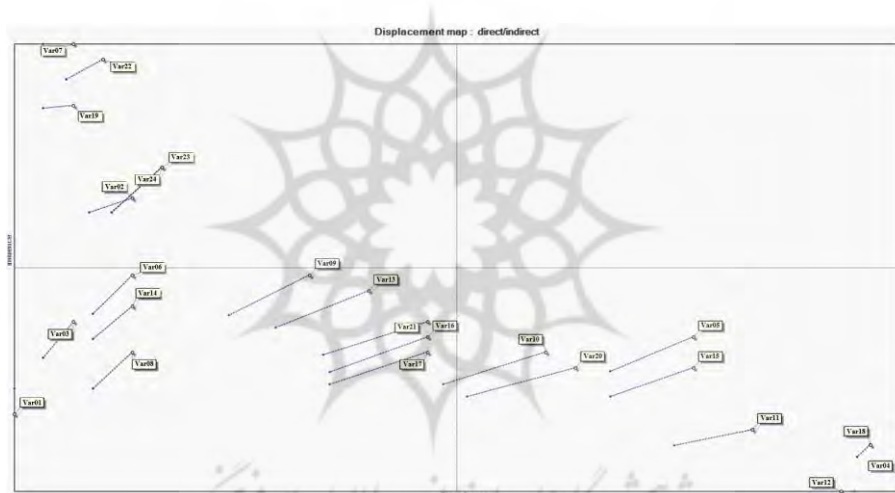
همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود شیوه توزیع و پراکنش متغیرهای مؤثر بر وضعیت بازآفرینی و گردشگری شهر ایلام حاکی از پایداری نسبی سیستم است و پنج نوع متغیر وضعیت پایدار (عوامل تأثیرگذار یا کلیدی، عوامل دووجهی، عوامل تنظیمی، عوامل تأثیرپذیر، و عوامل مستقل) در بین آن‌ها قابل شناسایی و تفکیک هستند که در جدول ۴ تشریح شده‌اند.

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس آثار متقاطع (منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۲، نتایج Micmac)

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفرها	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	Pتعداد	جمع	درجه پرتشدگی
مقدار	۲۴	۲	۵۶	۲۷۴	۱۵۱	۸۳	۱۳	۵۲۰	۹۰/۲۷%

جدول ۳. میزان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها و شاخص‌های بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام بر یکدیگر (منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۲، نتایج Micmac)

آثار مستقیم		آثار غیرمستقیم		متغیر	آثار مستقیم		آثار غیرمستقیم		
میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری		میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری	
۳۴۹۶۸	۳۶۴۶۱	۳۴	۳۵	Var13	۲۵۷۹۵	۳۲۲۸۷	۲۲	۲۷	Var1
۲۸۵۵۶	۳۵۷۰۵	۲۶	۳۴	Var14	۲۸۴۲۳	۴۴۳۷۱	۲۶	۴۱	Var2
۴۶۷۰۳	۳۱۷۶۷	۴۵	۳۰	Var15	۲۶۸۲۴	۳۴۴۲۲	۲۴	۳۳	Var3
۳۶۸۶۸	۳۳۴۳۴	۳۶	۳۲	Var16	۵۶۸۴۶	۲۶۱۱۶	۵۲	۲۳	Var4
۳۶۸۶۸	۳۲۵۹۲	۳۶	۳۱	Var17	۴۶۷۰۳	۳۳۴۹۵	۴۵	۳۲	Var5
۵۵۳۵۷	۲۷۵۹۰	۵۱	۲۵	Var18	۲۸۵۵۶	۳۷۴۱۳	۲۶	۳۶	Var6
۲۶۸۲۹	۵۱۵۱۴	۲۴	۴۷	Var19	۲۶۸۲۹	۵۵۹۱۰	۲۴	۵۱	Var7
۴۱۶۷۵	۳۱۷۴۴	۴۱	۳۰	Var20	۲۸۵۵۶	۳۲۲۹۵	۲۶	۳۱	Var8
۳۶۶۳۵	۳۴۵۹۷	۳۶	۳۳	Var21	۳۳۳۲۵	۳۷۳۰۳	۳۲	۳۶	Var9
۲۷۶۳۶	۵۳۴۶۲	۲۵	۵۰	Var22	۴۰۸۵۲	۳۲۵۸۶	۴۰	۳۱	Var10
۲۹۲۲۰	۴۴۳۴۱	۲۷	۴۳	Var23	۴۸۹۴۰	۲۸۴۰۸	۴۷	۲۶	Var11
۲۹۲۲۰	۴۴۳۴۱	۲۷	۴۳	Var24	۵۵۲۵۴	۲۵۲۷۴	۵۰	۲۲	Var12
		۸۲۲	۸۲۲				جمع		

شکل ۳. رابطه مستقیم بین متغیرهای تأثیرگذار، دوجویی، تأثیرپذیر، مستقل

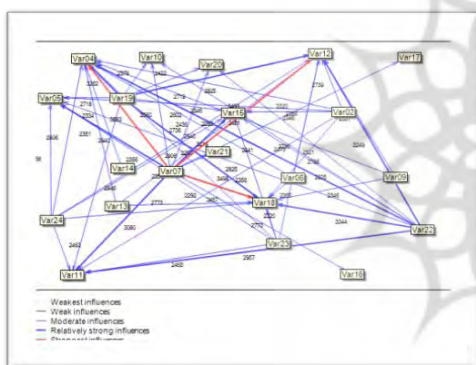
همان‌طور که در شکل ۳ مشخص است نحوه پراکنش عوامل نشان می‌دهد در شمال غربی نمودار عواملی همچون روابط اجتماعی، عملکرد، تسهیلات و خدمات رفاهی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصادی، سرزندگی با درجه تأثیرگذاری بالا واقع شده‌اند که از آن‌ها به عنوان مهم‌ترین و کلیدی‌ترین بازیگران تأثیرگذار بر بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام می‌توان یاد کرد و بیشترین عوامل را به خود اختصاص داده‌اند. در قسمت مرکزی نقشه پراکنده‌گی و در اطراف مرکز ثقل نمودار متغیرهایی همچون کیفیت مکان و سرزندگی به عنوان عوامل تنظیم‌کننده هستند که بسته به سیاست‌های محلی در خصوص اهداف توسعه این متغیرها قابل ارتقا به متغیرهای تأثیرگذار یا متغیرهای دوجویی هستند.

متغیرهای ریسک در نمودار اطراف خط قطری ناحیه شمال شرقی قرار دارند که ظرفیت بالایی برای تبدیل شدن به بازیگران کلیدی (عوامل اصلی) سیستم را دارند. در خصوص بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام متغیر ریسکی مشاهده نمی‌شود. در جنوب شرقی نمودار یعنی قسمت خروجی سیستم عواملی همچون آسایش و راحتی، خوانایی، دسترسی، تنوع، ایمنی و امنیت، جذابیت، تنوع فعالیت‌های تجاری قرار دارند. در زیر ناحیه قطری شمال شرقی صفحه متغیرهای هدف وجود دارند که در نقشه پراکنده‌گی متغیرهای تأثیرگذار و تأثیرپذیر هیچ‌گونه متغیر هدفی مشاهده نمی‌شود. در قسمت جنوب غربی نمودار متغیرهای

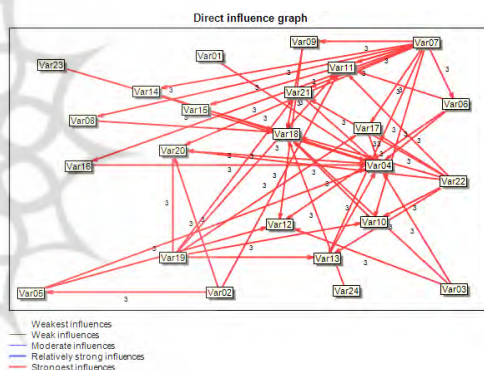
مستقل یا خروجی با تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند که متغیرهای بهداشت و سلامت محیط، کاهش آلاینده‌گی‌ها، و دسترسی را شامل می‌شود و قابلیت تبدیل به عوامل کلیدی برای آینده‌نگری و سناریوسازی را ندارند (جدول ۴).
 با بررسی نقشه پراکندگی متغیرهای خروجی نرم‌افزار میک‌مک و جایگاه آن‌ها در محور تأثیرگذاری- تأثیرپذیری ۶ عامل کلیدی شامل روابط اجتماعی، عملکرد، تسهیلات و خدمات رفاهی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصادی، و سرزندگی در بازآفرینی آینده گردشگری شهر ایلام استخراج شد.

جدول ۴. نحوه توزیع متغیرها بر اساس طبقه‌بندی آن‌ها

طبقه‌بندی وضعیت عوامل	شاخص
عوامل تأثیرگذار (عوامل کلیدی)	Var7, Var22, Var19, Var23, Var24, Var2
عوامل دوجویی	---
هدف	----
تأثیرپذیر	Var10, Var20, Var5, Var15, Var11, Var18, Var12, Var4
مستقل از سیستم	Var21, Var16, Var17
عوامل مستقل یا عوامل خروجی	اهرم ثانوی یا عوامل مستقل از نتیجه Var13, Var8, Var14, Var3, Var1
عوامل تنظیمی	Var6, Var9

شکل ۵. نمودار پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات غیرمستقیم بین متغیرها (تأثیرگذار، دوجویی، تأثیرپذیر و مستقل)

شکل ۶. نمودار روابط مستقیم بین متغیرها

قسمت آخر خروجی‌های نرم‌افزار مربوط به نمودارها است که روابط و ارتباطات بین متغیرها را نشان می‌دهد. این خروجی شامل چهار نمودار مختلف است (نمودار آثار مستقیم، نمودار آثار غیرمستقیم، نمودار آثار بالقوه مستقیم، و نمودار آثار بالقوه غیرمستقیم). در شکل ۴ روابط مستقیم بین متغیرها از بسیار ضعیف تا بسیار قوی در یک شکل به صورت متمرکز ارائه شده است و از درج روابط غیرمستقیم متغیرها به صورت مجزا در اشکال مختلف اجتناب شده است. همچنین شکل ۵ پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات غیرمستقیم بین متغیرها را از بسیار ضعیف تا بسیار قوی در یک شکل به صورت متمرکز نشان می‌دهد. از میان ۲۴ عامل بررسی‌شده در این تحقیق، نهایتاً ۶ عامل به عنوان متغیرهای کلیدی و پیشران مؤثر بر بازآفرینی آینده گردشگری شهر ایلام استخراج شد که همه این ۶ عامل در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم تکرار شدند.

تبیین مدل پژوهش از طریق مدل معادلات ساختاری

مدل اندازه‌گیری در مدل PL به دو دسته گویه‌های ترکیبی و گویه‌های انعکاسی تقسیم می‌شوند که بعد از آزمون مدل بیرونی و تأیید پایایی و روایی (مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش) مدل ساختاری یا درونی پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. با استفاده از معیارهای آماره t ضریب تعیین و ضریب مسیر برای ارزیابی مدل استفاده شد. در شکل ۶، مدل مفهومی آزمون شده، یا الگوریتم

PLS و ضریب مسیرهای مشخص می‌باشند. این اعداد بیانگر بنای استاندارد شده در رگرسیون یا ضریب همبستگی دو شاخص و گویه‌اند که جهت بررسی میزان تأثیر مستقیم یک متغیر بر متغیر دیگر ارزیابی می‌شوند. اعدادی که روی مسیر بین گویه‌ها و معرف‌ها نمایش داده می‌شود در مدل‌های انعکاسی بیانگر بار عاملی هستند و اعداد داخل هر دایره نشان‌دهنده ضریب تعیین (R^2) گویه اصلی است و مقدار آن همیشه بین ۰ و ۱ تغییر می‌کند.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود برای متغیرهای مکنون برون‌زا یا مستقل مقدار R^2 ارائه نمی‌شود. با توجه به مقدار R^2 محاسبه شده برای متغیر گردشگری شهری (۰/۵۳۶) و برای بازآفرینی (۰/۷۸۹) این مقدار در سطح مطلوب قرار دارد. در تحلیل ضریب تعیین چهار بعد مؤثر بر بازآفرینی در شهر ایلام می‌توان گفت با توجه به اینکه برای متغیرهای مکنون (پنهان) ضریب R^2 ارائه نمی‌شود و مقدار R^2 یا ضریب تعیین برای متغیر بازآفرینی برابر با ۰/۷۸۹ است و با توجه به اینکه مقدار آن بین ۰ و ۱ تغییر می‌کند می‌توان گفت این مقدار در سطح مطلوبی قرار دارد. از آنجا که ضریب تعیین بر حسب درصد بیان می‌شود و با توجه به اینکه تفسیر R^2 معمولاً بر حسب درصد بیان می‌شود می‌توان این‌گونه اذعان داشت که گردشگری شهری (متغیر وابسته) ۵۳/۶ درصد از واریانس متغیر بازآفرینی (متغیر مستقل یا پیش‌بین) را داراست.

جدول ۵. مقدار ضریب تعیین، ضریب رگرسیون، آلفا کرونباخ در متغیرهای تحقیق

ابعاد	آلفای کرونباخ	ضریب رگرسیون	R^2 ضریب تعیین
اجتماعی- فرهنگی	۰/۵۱۰	۰/۰۱۳	۰/۷۸۹
کالبدی- فیزیکی	۰/۷۲۵	۰/۴۷۴	
اقتصادی	۰/۶۶۰	۰/۰۸۷	
زیست‌محیطی	۰/۴۰۱	۰/۲۸۶	۰/۵۳۶
گردشگری شهری	۰/۷۷۵	---	

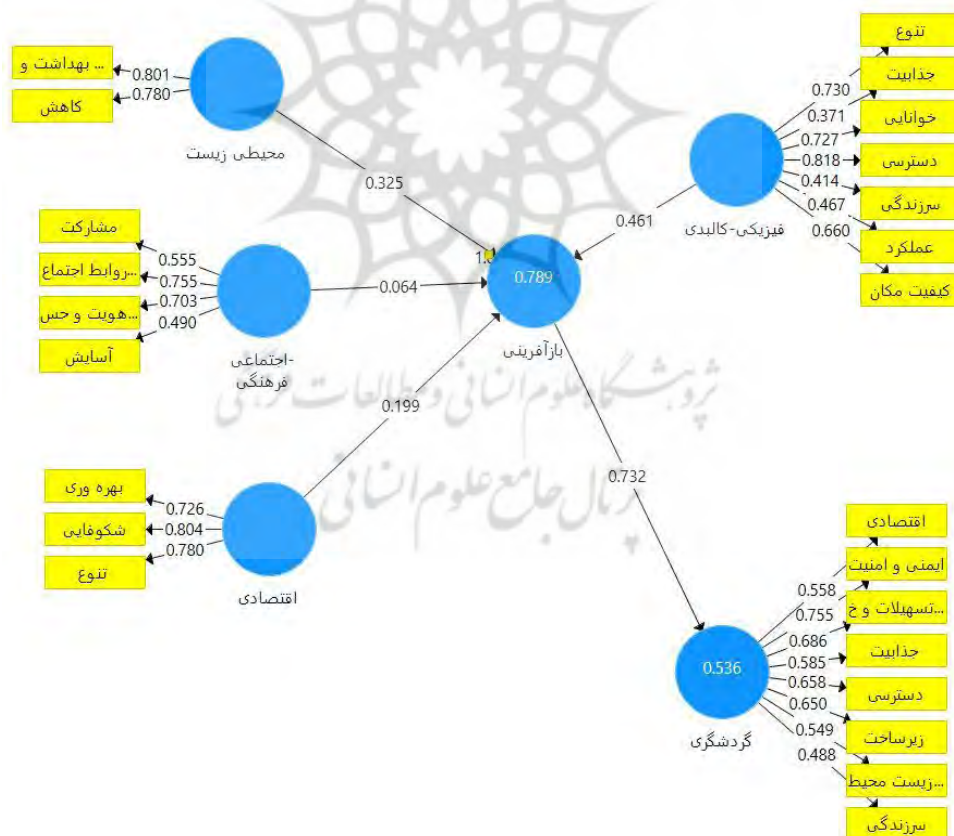
با توجه به اینکه ضریب رگرسیون همواره بین -۱ تا +۱ تغییر می‌کند، در تحلیل ضریب رگرسیون چهار بعد اجتماعی- فرهنگی، کالبدی، اقتصادی، و زیست‌محیطی تأثیرگذار بر بازآفرینی شهری در شهر ایلام توسط Smart PLS می‌توان گفت ضریب رگرسیون حاکی از ارتباط قوی بین ۴ بعد یادشده با بازآفرینی است؛ به این معنی که مثلاً انتظار داریم در جامعه آماری به ازای یک واحد افزایش در مقیاس انحراف معیار در بعد کالبدی به طور متوسط متغیر بازآفرینی ۰/۴۷۴ انحراف معیار افزایش پیدا کند. همچنین در ۳ بعد دیگر این مقدار به طور متوسط برابر با ۰/۰۱۳ در بعد اجتماعی- فرهنگی، ۰/۰۸۷ در بعد اقتصادی، و ۰/۲۸۶ در بعد زیست‌محیطی است.

نکته‌ای که حائز اهمیت است این است که این ضرایب (ضریب تعیین و ضریب رگرسیون) با ۰ دارای تفاوت معنادار هستند یا خیر؛ که برای بررسی تفاوت معناداری با توجه به اینکه مدل‌سازی واریانس‌محور از انواع روش‌های ناپارامتریک محسوب می‌شود، می‌توان معناداری ضرایب و فواصل اطمینان آن‌ها را از طریق ضرایب احتمال خطای نوع اول و فاصله اطمینان به وسیله خودگردان‌سازی (دستور Bootstrapping) به دست آورد؛ به گونه‌ای که در تکنیک خودگردان‌سازی بر حسب ضریب تأثیر؛ پارامترهای اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، و زیست‌محیطی بر متغیر بازآفرینی تأثیر گذار می‌باشند و در مجموع این ضریب دارای تفاوت معنادار (مساوی یا کوچک‌تر از ۰/۰۰۰۱) با ۰ است؛ که با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان عنوان کرد در جامعه آماری ما ضریب تأثیر برابر با ۰ نیست. بنابراین تفاوت این ضریب با ۰ معنادار است و در نمونه آماری پژوهش حاضر، تأثیر ۴ بعد (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی) بر بازآفرینی معنادار است. بنابراین انتظار داریم در جامعه آماری نیز چنین اثری داشته باشد. نتایج تفاوت مقدار ضریب ما در جامعه آماری با فواصل اطمینان در حالت تصحیح‌شده نشان می‌دهد این ضریب با فاصله اطمینان ۹۵ درصد در جامعه آماری ما برای بعد کالبدی عددی بین ۰/۲۰۱ و ۰/۷۰۹ است و فقط ۵ درصد احتمال دارد که این ضریب از عدد ۰/۲۰۱ کوچک‌تر یا از عدد ۰/۷۰۹ بزرگ‌تر باشد. در بعد اجتماعی- فرهنگی این ضریب بین ۰/۳۸۰- تا ۰/۲۵۶ است و در بعد زیست‌محیطی ۰/۰۷۲ تا ۰/۶۵۷ و در بعد اقتصادی ۰/۰۴۱- تا ۰/۵۳۷ که نشان‌دهنده این موضوع است که در سطح ۹۵ درصد اطمینان و با احتمال تنها ۵ درصد خطا مقدار این ضریب برای جامعه آماری ما از ۰/۴۱- کوچک‌تر و از عدد ۰/۵۳۷

بزرگ‌تر است. در مجموع با توجه به معنادار بودن ضرایب رگرسیون و ضریب تعیین می‌توان نتیجه گرفت ۴ بعد (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی) بر بازآفرینی شهر ایلام تأثیرگذارند. در نهایت بازآفرینی نیز با فاصله اطمینان بین ۰/۴۹۰ تا ۰/۸۳۷ در سطح ۹۵ درصد اطمینان بر گردشگری شهری ایلام با ضریب مسیر ۰/۷۳۲ تأثیرگذار است (جدول ۶).
 با توجه به سطح معناداری در جدول ۵ رابطه اول (اجتماعی-فرهنگی < بازآفرینی) و رابطه سوم (اقتصادی < بازآفرینی) وضعیت قابل قبولی ندارند که در خصوص مقادیر T که قابل مقایسه با مقدار ثابت ۱/۹۶ هستند با توجه به بزرگ‌تر بودن سه رابطه دیگر از ۱/۹۶ می‌توان نتیجه گرفت که دارای تفاوت معنادار با ۰ هستند که بزرگ‌تر بودن آن‌ها یعنی با اطمینان حداقل ۹۵ درصد ضریب رگرسیون با ۰ دارای تفاوت معنادار است؛ به گونه‌ای که در همه شاخص‌ها با تأثیر مستقیم، دارای ضریب مشخص می‌باشند. همچنین بین شاخص‌ها شاخص کالبدی بیشترین ضریب و تأثیر را در بازآفرینی آینده گردشگری شهر ایلام دارد و شاخص زیست‌محیطی به عنوان عامل محرک و میانجی در رده بعدی اثرگذاری قرار دارد.

جدول ۶. مقدار ضریب مسیر برای شاخص‌های بازآفرینی شهری

رابطه	ضریب مسیر	آماره T	سطح معناداری	فواصل اطمینان	نتیجه
اجتماعی-فرهنگی < بازآفرینی	۰/۰۶۴	۰/۴۵۵	۰/۶۳۹	-۰/۳۸۰ - ۰/۲۵۶	رد
کالبدی-فیزیکی < بازآفرینی	۰/۴۶۱	۳/۵۳۵	۰/۰۰۰	۰/۲۰۱ - ۰/۷۰۹	تأیید
اقتصادی < بازآفرینی	۰/۱۹۹	۱/۳۷۲	۰/۱۶۲	-۰/۰۴۱ - ۰/۵۳۷	رد
زیست‌محیطی < بازآفرینی	۰/۳۲۵	۲/۴۲۴	۰/۰۲۰	۰/۰۷۲ - ۰/۶۵۷	تأیید
بازآفرینی < گردشگری شهری	۰/۷۳۲	۱۰/۷۹۴	۰/۰۰۰	۰/۴۹۰ - ۰/۸۳۷	تأیید

شکل ۶. مدل اندازه‌گیری تحقیق در حالت معناداری

همان‌طور که در شکل ۶ مشاهده می‌شود و طبق نتایج مدل معادلات ساختاری (PLS) در خصوص شاخص‌های مرتبط با متغیر گردشگری شهری بیشترین تأثیر مرتبط با شاخص ایمنی و امنیت با ۰/۷۵۵ درصد ضریب رگرسیون، تسهیلات و خدمات

رفاهی با ۰/۶۸۶، دسترسی با ۰/۶۵۸، زیرساخت‌ها و تأسیسات با ۰/۶۵۰، جذابیت با ۰/۵۸۵، اقتصادی با ۰/۵۵۸، زیست‌محیطی با ۰/۵۴۹، و شاخص سرزندگی با ۰/۴۸۸ درصد ضریب رگرسیون تأثیرگذار در بعد گردشگری منطقه مورد مطالعه (۷ محور گردشگری شهر ایلام) هستند.

نتیجه

صنعت گردشگری در عصر جدید به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان تبدیل شده است و امروزه از آن به عنوان صنعت نامرئی در روند جهانی شدن یاد می‌شود. گردشگری یکی از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که گذرگاه توسعه نام گرفته است. صنعت گردشگری به عنوان یکی از صنایع مهم توسعه پایدار در هر جامعه‌ای از تحرک بالایی در تغییرات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، شهری، و محیطی برخوردار است و به منزله یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال در سطح ملی می‌تواند رهیافتی برای توسعه پایدار در قلمرو محلی و ملی و منطقه‌ای به شمار آید. رویکرد بازآفرینی شهری می‌تواند به مثابه ابزاری مؤثر ارتقای پایداری و تقویت کلان سطح گردشگری شهر ایلام را به همراه داشته باشد؛ چنان که اصول تشویق به مشارکت، ساخت شخصیت اجتماعی، برندسازی فرهنگ و هویت ایلامی، ارتقای محیط کالبدی و فیزیکی، پیشرفت عدالت فضایی، حیات‌بخشی و تقویت رشد اقتصادی، خوداتکایی محلی، و متعاقب آن بهبود گردشگری در شهر ایلام قابل مشاهده خواهند بود. این رویکرد نه تنها به دنبال باززنده‌سازی منطقه مرزی و کم‌توسعه‌ای همچون شهر ایلام است، بلکه با مباحث گسترده‌تری همچون اقتصاد رقابتی و کیفیت زندگی به خصوص برای کسانی که از عدالت فضایی در زمینه‌های مختلف بهره‌اندکی برده‌اند سروکار خواهد داشت. شهر ایلام با بهره‌گیری از میراث ناملموس خود (همچون شیوه و سبک زندگی، موسیقی، غذاها، رویدادها، جشن‌ها، جشنواره‌ها، فرهنگ و هویت شهروندان، ...) و میراث ملموس خود (مانند ساختمان‌ها، معماری، آثار تاریخی، صنایع دستی، ...) می‌تواند در برندسازی این شهر و حل معضلات اقتصادی و معیشتی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی و فیزیکی، و مسائل زیست‌محیطی جایگاه خود را در سطح کشور و حتی منطقه و خارج از مرزهای کشور از طریق رونق گردشگری ارتقاء دهد. در تحقیق کنونی بعد از استخراج شاخص‌های بازآفرینی و گردشگری شهری در سطح شهر ایلام وضعیت آثار، ابعاد، و نتایج آن در دو بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق به شرح زیر است:

مهم‌ترین هدف پژوهش حاضر شناسایی پیشران‌ها مؤثر بر بازآفرینی آینده گردشگری شهر ایلام بود که پس از مرور جامع پیشینه تحقیق ۱۶ عامل مرتبط با بازآفرینی در قالب چهار شاخص کلی (اجتماعی- فرهنگی، کالبدی- فیزیکی، اقتصادی، زیست‌محیطی) و ۸ شاخص مرتبط با گردشگری شهری (ایمنی و امنیت، تسهیلات و خدمات رفاهی، جذابیت، دسترسی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصادی، سرزندگی، زیست‌محیطی) با استفاده از روش دلفی و نظر مطلعان شناسایی و با تحلیل ساختاری سنجیده شد. در نهایت شش عامل کلیدی دارای بیشترین تأثیر مثبت و منفی در بازآفرینی آینده گردشگری شهر ایلام شناخته شد.

مقایسه بین پژوهش‌های گذشته و پژوهش حاضر نشان می‌دهد از بین پژوهش‌های صورت‌گرفته در این موضوع نتایج پژوهش‌های بررسی‌شده همچون وانگ و شیائو (۲۰۲۰)، کوالجیک آنیولو (۲۰۲۳)، حیدری و همکارانش (۱۳۹۸)، شیخی‌نصب و همکارانش (۱۴۰۰)، و شماعتی و همکارانش (۱۴۰۲) همگی بر تأثیر مثبت بازآفرینی بافت‌های شهری بر گردشگری تأکید دارند و کمتر به مقوله بازآفرینی شهری مبتنی بر به‌کارگیری گردشگری در ساختار شهر در آینده توجه داشته‌اند. اما در پژوهش حاضر بازآفرینی آینده گردشگری شهری به لحاظ پیشران‌های مهم برای آینده در شهر ایلام مورد تأکید است و با به‌کارگیری روش‌های آماری همچون معادلات ساختاری (Smart PLS) به رتبه‌بندی و اولویت‌بندی شاخص‌های مطرح در بازآفرینی و گردشگری شهر ایلام پرداخته است و از لحاظ نتایج هم‌سو با پژوهش‌های گذشته بر نقش و اهمیت بازآفرینی شهری بر توسعه گردشگری شهرها تأکید دارد.

در جمع‌بندی پژوهش می‌توان گفت موفقیت دستیابی به اهداف همه‌جانبه آینده گردشگری شهر ایلام وابسته به عوامل شناسایی‌شده با در نظر گرفتن میزان اولویت و اثرگذاری آن‌ها است که با استفاده از عوامل شناسایی‌شده و با در نظر گرفتن میزان اولویت و اثرگذاری و اثرپذیری آن‌ها بر یکدیگر می‌توان وضعیت بازآفرینی آینده گردشگری شهری ایلام را سنجید و

راهکارهای حفظ وضعیت مطلوب یا تبدیل وضعیت نامطلوب به مطلوب را در ابعاد مختلف تدوین و اجرا کرد. توجه کافی از سوی برنامه‌ریزان، سیاستگذاران، و تصمیم‌سازان به عوامل تأثیرگذار بر چشم‌انداز آینده گردشگری شهری و اولویت‌بندی و مد نظر قرار دادن روابط با یکدیگر بسترهای لازم را برای تحقق و توسعه و تکامل مطلوب گردشگری شهری ایجاد خواهد کرد؛ به گونه‌ای که تعادل و پایداری طولانی‌مدت را در همه ابعاد و سطوح بازآفرینی و گردشگری شهری تضمین کند.

بخش عمده‌ای از عوامل بازآفرینی و گردشگری شهری ایلام در دو گروه عوامل تأثیرگذار (عوامل تعیین‌کننده) و عوامل تأثیرپذیر قرار دارند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده می‌توان مهم‌ترین اولویت بهبود گردشگری شهر ایلام را روابط اجتماعی، عملکرد، تسهیلات و خدمات رفاهی، زیرساخت‌ها و تأسیسات، اقتصادی، و سرزندگی در موقعیت عوامل تعیین‌کننده یا تأثیرگذار دانست. بنابراین با توجه به مطالب بحث‌شده می‌توان ادعان داشت با به‌کارگیری اصول و ابعاد بازآفرینی شهری در شهر ایلام به عنوان بستر کارکردهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، و تشویق بخش خصوصی و دولتی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری شهری ایلام زمینه‌های لازم برای بهبود و رونق شرایط معیشت و اقتصاد مردم این شهر و حتی فراتر از آن استان ایلام را فراهم کرد و بدون نیاز به مداخلات و سرمایه‌گذاری‌های وسیع و با تکیه بر نقاط قوت و بسترهای فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، ارتباطی، و... این شهر می‌توان تأثیرات عمیقی را بر اقتصاد منطقه و گردشگری شهری و... مشاهده کرد. شهرهای مرزی همچون ایلام با استفاده از توان بالقوه خود و مزیت نسبی و بومی می‌توانند به کانونی برای جذب گردشگر و رونق اقتصاد محلی تبدیل شوند.

پیشنهاد

با توجه به این شش عامل کلیدی در ارتقای بازآفرینی آینده گردشگری شهری ایلام و دیگر نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌ها می‌توان پیشنهادهایی ارائه کرد که ارائه این پیشنهادها بر اساس اجماع نظر متخصصان و مشاهدات میدانی و گفت‌وگو با افراد بومی و متخصص محلی انجام پذیرفت:

- احیای فئات‌های سطح شهر (بی‌بی، سراب عطش، سعدی، نام‌دنانان)، جلوگیری از هدر رفتن آب و استفاده از آب آن‌ها برای ایجاد آب‌نماها، و همچنین طرح بازسازی آن‌ها در جهت جذب گردشگر؛
- ایجاد سفره‌خانه‌های مذهبی و سنتی از میدان ارغوان تا میدان قرآن جهت پذیرایی از زائرین عتبات عالیات و اشتغال‌زایی محلی؛
- استفاده مناسب و بهینه از شاخص‌های فرهنگی- اجتماعی مختص شهر ایلام به‌خصوص در زمینه صنایع دستی، فرهنگ و سنت‌های بومی محلی، موسیقی محلی، و ... جهت توسعه گردشگری شهری؛
- طراحی، ساخت، و نصب نماد گلیم نقش‌برجسته در ورودی شهر و اصلاح و نصب المان‌های جدید در میدانی شهر (استفاده از المان‌های مشاهیر محلی شهر ایلام)؛
- ایجاد مجتمع توریستی (دهکده شهری، هتل آپارتمان، رستوران، رستوران سنگی، آلاچیق) به کمک بخش خصوصی؛
- نورپردازی کوه‌های ارغوان و احداث تله‌کابین در ورودی ارغوان؛
- تکمیل فاز دوم بلوار پژوهش شامل رستوران در سه طبقه، مرکز بازی‌های یارانه‌ای در تونل زیرزمینی، آکواریوم زیرزمینی، و...؛
- احداث موزه جامع شهر (موزه ایلام در گذر زمان) و راه‌اندازی و احداث فرهنگسرا در پارک انتهای خیابان بعثت از طریق اعطای زمین؛
- توسعه و بهبود فضای سبز درون بافت محلات با تغییر کاربری ابنیه تخریبی و فضاهای خالی درون محله‌های قدیمی شهر ایلام.

منابع

- آخوندی، عباس (۱۳۹۷). بازآفرینی شهری از مسیر بازآفرینی محلات شهری. *شهرسازی و معماری هفت شهر*، ۴ (۶۲)، ۱۶-۲۱.
- ارزمانی، میثم؛ وطن پرست، مهدی و معتمدی، محمد (۱۳۹۹). راهکارهای مشارکتی در تدوین شاخص‌های بازآفرینی شهر بجنورد با رویکرد توسعه پایدار. *مطالعات هنر اسلامی*، ۱۶ (۳۸)، ۲۰-۳۷.
- بذرافشان، جواد و بامری، علی (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل وضعیت گردشگری خلاق در شهر زاهدان. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۸ (۳۱)، ۱۶۷-۱۸۰.
- بهرامی، علی‌رضا و برومند، مریم (۱۳۹۸). تبیین جایگاه شهر خلاق در گردشگری شهری. *ششمین کنگره ملی عمران، معماری و توسعه شهری* <https://civilica.com/doc/1003863>، ۱-۱۴.
- پوراحمد، احمد؛ فرهودی، رحمت‌الله؛ زنگنه شهرکی، سعید و شفاعت قراملکی، طهورا (۱۳۹۹). بررسی گونه‌های گردشگری مؤثر بر بازآفرینی بافت‌های تاریخی (مطالعه موردی: شهر تبریز). *پژوهش‌های ایران‌شناسی*، ۱۰ (۲)، ۲۱-۴۳.
- پوراحمد، احمد؛ حبیبی، کیومرث و کشاورز، مهناز (۱۳۸۹). سیر تحول مفهوم‌شناسی بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی نو در بافت‌های فرسوده شهری. *مطالعات شهر ایرانی-اسلامی*، ۱ (۱)، ۷۳-۹۲.
- جاهد، امیر؛ بیگ‌بابایی، بشیر و حسین‌زاده دلیر، کریم (۱۴۰۲). بازآفرینی شهری با تأکید بر به‌سازی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در کلان‌شهرها (کیس مورد مطالعه: شمس‌آباد تبریز). *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۵ (۳)، ۱۳۶-۱۵۸.
- حیدری، محمدتقی؛ احدزاد روشتی، محسن و محرمی، سعید (۱۳۹۸). تحلیلی بر بازآفرینی اقتصادی شهر با رویکرد گردشگری گاسترونومی (مطالعه موردی: رویداد جشنواره آش شهر زنجان). *اقتصاد شهری*، ۴ (۲)، ۳۷-۵۴.
- خدایی، یوسف؛ کارگر، بهمن و سرور، رحیم (۱۴۰۱). گذر از گردشگری شهری به بازآفرینی شهری (مطالعه موردی: شهر زنجان). *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۲۱ (۴): ۲۷-۶۱. Doi: <https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.78780.1189>
- درگاه ملی آمار «سرشماری عمومی نفوس و مسکن» نتایج سرشماری- جمعیت به تفکیک تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵ دریافت شده از www.amar.org.ir در ۱۴۰۲-۰۶-۱۱.
- زیاری، کرامت‌الله و احسانی‌فرد، علی‌اصغر (۱۴۰۰). بازآفرینی هدف‌دار با رویکرد پروژه‌های محرک توسعه با تلفیق الگوریتم COPRAS و CCDS (موردپژوهی: خیابان امام^(۵) و محله کهنه‌دژ دارالمرحومه (سمنان)). *آمایش سرزمین*، ۱۳ (۲)، ۴۲۱-۴۶۰.
- شماعی، علی؛ فصیحی، حبیب‌الله و دلفان‌نصب، مهسا (۱۴۰۲). شناسایی عوامل پیشران‌ها در بازآفرینی و توسعه گردشگری محله تجریش. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۳ (۶۸)، ۶۱-۷۹.
- شیخی‌نصب، مژگان؛ اذانی، مهربی؛ مؤمنی، مهدی و محمدی‌ده‌چشمه، مصطفی (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر بر بازآفرینی بافت‌های تاریخی از منظر توسعه گردشگری. *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، ۸ (۱)، ۱۲۳-۱۴۴.
- عبدود، محسن؛ علی‌رضایی‌فرد، محمدصالح؛ فرخ، رضا و عباس‌پور، میلاد (۱۴۰۰). بازآفرینی بافت تاریخی با رویکرد مکان‌سازی گردشگری (نمونه مطالعاتی: بخش مرکزی شهر ارومیه). *مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری*، ۲۲ (۴)، ۵۱-۶۴.
- کاووسی، مسعود؛ صابری، حمید؛ مؤمنی، مهدی و خادم‌الحسینی، احمد (۱۴۰۲). تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری خلاق مبتنی با رویکرد آینده‌پژوهی (نمونه موردی: شهر ایذه). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۸ (۴): ۵۷-۷۰.
- مالکی، ارسلان و شبانی شهرضا، امیرحسین (۱۳۹۹). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری شهری اصفهان با تأکید بر بازآفرینی فرهنگ مینا (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اصفهان). *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۹ (۳۶)، ۷۷-۹۴.
- محمدعلی‌زاده، صبا و صابری، حمید (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی محرک‌های توسعه در بازآفرینی شهری (محلله مورد مطالعه: گورتان اصفهان). *جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای*.
- مرادی، فاطمه؛ سعیده زرابادی، زهراسادات و ماجدی، حمید (۱۳۹۸). واکاوی اصول بازآفرینی شهری فرهنگ‌مینا با رویکرد ارتقای رقابت‌پذیری. *باغ نظر*، ۱۶ (۷۰)، ۵-۱۶.
- منصوری، محمدرضا (۱۳۹۸). بازآفرینی الزامی ضروری برای بافت‌های رهاشده شهری. *پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی*، ۲ (۲۱)، ۵۹-۶۶.
- موحد، علی؛ شماعی، علی؛ ساسان‌پور، فرزانه و ارجمندی، منصور (۱۳۹۹). تحلیلی بر ظرفیت‌های گردشگری پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر یزد). *جغرافیا*، ۱۸ (۶۷)، ۴۰-۵۶.

- Abdoud, M., Alirezaei Fard, M.S., Farrokh, R., & Abbaspour, M. (2021). Reconstruction of historical texture with the approach of tourism positioning (a sample of studies: the central part of Urmia city). *Journal of Urban Design Studies and Urban Research*, 22 (4), 51-64. (in Persian)
- Akhundi, A. (2018). Urban regeneration from the path of regeneration of urban neighborhoods. *Haft Shahr*, 4 (62), 16-21. (in Persian)
- Amaro García, A. (2021). Relationship between blue economy, cruise tourism, and urban regeneration: Case study of Olbia, Sardinia. *Journal of Urban Planning and Development*, 147 (3):1-17.
- Bahrami, A. & Bromand, M. (2018). explaining the place of the creative city in the development of urban tourism, the 6th National Congress on Civil Engineering, Architecture and Urban Development, Tehran, <https://civilica.com/doc/1003863>. (in Persian)
- Balampanidis, D., Maloutas, T., Papatzani, E., & Pettas, D. (2021). Informal urban regeneration as a way out of the crisis? Airbnb in Athens and its effects on space and society. *Urban Research & Practice*, 14 (3), 223-242, Doi: <https://doi.org/10.1080/17535069.2019.1600009>.
- Balletto, G., Ladu, M., Camerin, F., Ghiani, E., & Torriti, J. (2022). More circular city in the energy and ecological transition: a methodological approach to sustainable urban regeneration. *Sustainability*, 14 (22): 1-18.
- Bazrafshan, J. & Bamri, A. (2018). Investigating and analyzing the situation of creative tourism in Zahedan city. *Regional Planning Scientific Quarterly*, 8 (31), 167-180. (in Persian)
- Cervený, L. K. (2022). Sustainable recreation and tourism: Making sense of diverse conceptualizations and management paradigms. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 38, 100520, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100520>.
- Chakraborty, S., Saha, S. K., & Selim, S. A. (2020). Recreational services in tourism dominated coastal ecosystems: Bringing the non-economic values into focus. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 30, 100279, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100279>.
- Duxbury, N., Bakas, F. E., Vinagre de Castro, T., & Silva, S. (2020). Creative tourism development models towards sustainable and regenerative tourism. *Sustainability*, 13 (1): 1-17, Doi: <https://doi.org/10.3390/su13010002>.
- Heydari, M. T., Ahadnejad roveshti, M., & Moharami, S. (2019). An analysis of city economic regeneration with a gastronomic tourism approach (Case study: Zanjan annual Aash Festival). *Urban Economics*, 4 (2), 37-54. (in Persian)
- Izadi, A., Mohammadi, M., Nasekhian, S., & Memar, S. (2020). Structural functionalism, social sustainability and the historic environment: a role for theory in urban regeneration. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 11 (2-3), 158-180.
- Jahed, A., Beyg Babaye, B., & Hosseinzadeh Delir, K. (2023). Urban regeneration with an emphasis on the improvement and empowerment of informal settlements in metropolitan cities. Case study: Shamsabad: Tabriz. *Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, 15 (3), 136-158. (in Persian)
- Kavousi, M., Saberi, H., Momeni, M., & Khadem al-Hosseini, A. (2024). Determining the key drivers effective on the development of creative tourism based on the future research approach (case example: Izeh city). *Human settlement planning studies*, 18 (4). (in Persian)
- Kim, G., Newman, G., & Jiang, B. (2020). Urban regeneration: Community engagement process for vacant land in declining cities. *Cities*, 102, 102730, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102730>.
- Kowalczyk-Anioł, J. (2023). Rethinking tourism-driven urban transformation and social tourism impact: A scenario from a CEE city. *Cities*, 134, 104178, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104178>.
- Liu, Y., Dupre, K., Jin, X., & Weaver, D. (2020). Dalian's unique planning history and its contested heritage in urban regeneration. *Planning Perspectives*, 35 (5), 873-894, Doi: <https://doi.org/10.1080/02665433.2019.1634638>.
- Loving, J. (2007). The relationship between urban regeneration and neoliberalism: Two presumptuous theories and a research agenda. *International Planning Studies*, 12 (4), 343-366.
- Maleki, A. & Shabani Shahreza, A. H. (2022). Isfahan Urban Tourism Development Planning with Emphasis on Recreation Based Culture: A Case Study of District 3 of Isfahan Cit. *Geographical Journal of Tourism Space*, 9 (36), 77-94. (in Persian)
- Mansouri, M. R. (2018). Urban regeneration is a necessary requirement for abandoned urban tissues. *Journal of Geographical New Studies, Architecture and Urbanism*, 2 (21), 59-66. (in Persian)
- MohamadAlizadeh, S. & Saberi, H. (2023). Planning development drivers in urban Regeneration (In the study Gortan Neighborhood of Isfahan), *Journal of Geography, Urban and Regional Studies*. (in Persian)
- Moradi, F., Saeideh Zarabadi, Z. S., & Majedi, H. (2019). An Exploratory Study of Culture-led Urban Regeneration Principles with the Approach of Competitiveness Promotion, Bagh-e Nazar, 16 (70), 5-16, DOI: 10.22034/bagh.2019.84923. (in Persian)

- Movahed, A., Shamaei, A., Sasanpour, F., & Arjmandi, M. (2022). An Analysis of Sustainable Urban Tourism Capacities, Case Study: Yazd. *Geography Quarterly*, 18 (67), 40-56. (in Persian)
- Nam, S., Oh, Y., Hong, S., Lee, S., & Kim, W. H. (2022). The moderating roles of destination regeneration and place attachment in how destination image affects revisit intention: a case study of Incheon Metropolitan City. *Sustainability*, 14 (7), 3839, Doi: <https://doi.org/10.3390/su14073839>.
- Pourahmad, A., Habibi, K., & Keshavarz, M. (2009). The evolution of the concept of urban regeneration as a new approach in worn-out urban contexts. *Iranian-Islamic City Studies Quarterly*, 1 (1), 92-73. (in Persian)
- Pourahmad, A., Farhudi, R., Zangane Shahraki, S., & Shafaat Gharamaleki, T. (2020). An Examination of Tourism Types Affecting the Regeneration of Historical Textures (Case Study: Tabriz City). *Iranian Studies*, 10 (2), 21-43. (in Persian)
- Shamai, A., Fashihi, H., & Delfan Nesab, M. (2023). Identifying driving factors in the regeneration and development of Tajrish neighborhood tourism. *Applied Research Journal of Geographical Sciences*, 23 (68), 61-79. (in Persian)
- Sheikhi-Nasab, M., Azani, M., Momeni, M., & Mohammadi Dehcheshmeh, M. (2021). The Analysis of Factors Affecting the Reconstruction of Historical Textures from the Perspective of Tourism Development, Geography and Urban Space Development, 8 (1), 123-144. (in Persian)
- Shim, Ch. & Santos, C. A. (2014). Tourism, place and placelessness in the phenomenological experience of shopping malls in Seoul. *Tourism Management*, 45 (1), 106-114, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.03.001>.
- Wang, L. & Xiao, S. (2020). Tourism space reconstruction of a world heritage site based on actor network theory: A case study of the Shibing Karst of the South China Karst World Heritage Site. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 8 (2), 140-151, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2020.05.005>.
- Wu, X., Li, C., Zhang, J., Wang, T., Wu, L., & Jia, M. (2020). "Occupation-competition-regeneration" nexus among land uses in a Chinese city: Interactions and transformations. *Journal of Cleaner Production*, 265, 121778, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121778>.
- Ziari, K. & Ehsanifard, A. (2021-2022). Purposeful Regeneration Using Development-Inducing Projects Approach via the Integration of COPRAS Algorithms and CCDS: The Case Study of Imam Street and Kohne Dezh Neighborhood, Dar- olMarhame, Semnan. *Town & Country Planning*, 12 (2), 421-460. (in Persian)

